

ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อประชากรต่างรุ่นในครอบครัว จากมุมมองของประชากรชาวดิจิทัลไทย

ภัทรพรพรรณ ทำดี¹

บทคัดย่อ

พัฒนาการทางเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารในปัจจุบัน โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวในรูปแบบที่แตกต่างกัน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อฉายภาพจากมุมมองของประชากรชาวดิจิทัลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในกลุ่มประชากรดิจิทัล อายุระหว่าง 13-38 ปี จากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงประชากรดิจิทัลในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงศูนย์กลางหรือเมืองมหานคร จังหวัดเชียงใหม่ในฐานะเมืองศูนย์กลางของภูมิภาค และจังหวัดนครพนมซึ่งเป็นเมืองรองของภูมิภาค ทั้งนี้ ประชากรชาวดิจิทัลมองว่า เมื่อพ่อแม่ได้มีประสบการณ์ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นโอกาสที่พ่อแม่จะได้เข้าใจพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของตนเองมากขึ้น เมื่อจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ไปกับการทำงาน การสื่อสาร และความบันเทิง ในทางกลับกัน ประชากรดิจิทัลเองได้มีความเข้าใจพ่อแม่มากขึ้นเมื่อต้องอยู่ในฐานะผู้เฝ้าดู หรือผู้ถูกละทิ้ง ในขณะที่พ่อแม่มีปฏิสัมพันธ์อยู่กับเทคโนโลยีด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสให้ประชากรดิจิทัลได้เรียนรู้ตัวตนแบบใหม่ของพ่อแม่ในโลกออนไลน์ซึ่งมีการแสดงออกแตกต่างจากชีวิตจริง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสื่อออนไลน์ในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว อย่างไรก็ตาม ประชากรดิจิทัลต่างมีความวิตกกังวลต่อพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารและความรู้เท่าทันการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพ่อแม่เนื่องจากการแพร่กระจายข้อมูลข่าวปลอม และการล่อลวง โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพ ทั้งนี้ การสร้างความตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลจึงไม่ควรมุ่งเป้าที่ประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เพราะต่างส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวในรูปแบบที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: สื่อสังคมออนไลน์ ผลกระทบ ประชากรต่างรุ่น ชาวดิจิทัล

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Impact of Online Social Media on Intergeneration in the Family by the Views of Thai Digital Native Population

Patrapan Tamdee¹

Abstract

Changes in communication technology, especially social media, have led to changes in the behavior of intergeneration in the family in different ways. This study aimed to explain the digital population views on behavioral changes and the effects of social media use among intergeneration in their families. An in-depth interview of the digital population aged 13-38, purposive randomized by a specific digital population in Bangkok (megacity), Chiang Mai (regional city) and Nakhon Phanom Province (regional town), was used in this study. The study found that the digital population sees their parents' experience using social media as an opportunity for parents to better understand their technological habits because these technologies are necessary for work, communication, and entertainment. The digital population, on the other hand, has a greater understanding of parents when they come to be a watcher or the forsaken when their parents interact with technology as well. Moreover, it is also an opportunity for the digital population to learn about their parents' new identities online that express themselves differently from real life. This illustrates the role of online social media in formulating intergenerational solidarity in families. However, the digital population are concerned about parental social media awareness and digital literacy behaviors due to the spread of fake news and deception, particularly those related to health behaviors. Promoting awareness of the impact of social media use and digital literacy should therefore not be aimed solely at some population groups because it affects the behaviors of intergeneration in the family in different ways.

Keywords: online social media, impact, intergeneration, digital native

---

¹ Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

บทนำ

ประชากรต่างรุ่นต่างวัยล้วนถูกประกอบสร้างและหล่อหลอมมาด้วยบริบทเหตุการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งจะส่งผลให้คนในแต่ละรุ่นนั้นมีคุณลักษณะและพฤติกรรมเฉพาะที่สะท้อนออกมาให้เห็นได้ในรูปแบบของแนวทางในการดำเนินชีวิต วิธีคิด การตัดสินใจ รวมไปถึงความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีปฏิบัติในแบบฉบับของรุ่นตนเอง โดยหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทต่อคุณลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลในยุคสมัยนี้คือ เทคโนโลยีที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและส่งผลกระทบต่อรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง (Diener, 1996) นอกจากนี้ การที่อุปกรณ์ในชีวิตประจำวัน ได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับอินเทอร์เน็ตทำให้มนุษย์ดิจิทัลรุ่นใหม่เติบโตในโลกที่เต็มไปด้วยเครือข่ายแห่งเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารในโลกออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบอันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับกระบวนการที่ทำทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นดิจิทัล (Roblek et al., 2013)

ทั้งนี้ มนุษย์ที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางโลกที่มีอินเทอร์เน็ต หรือที่เรียกว่า “มนุษย์ดิจิทัลโดยกำเนิด (Digital Natives)” (Prensky, 2001) มีคุณลักษณะเฉพาะบางประการ เช่น เป็นกลุ่มคนที่นิยมความรวดเร็ว ไม่ยึดติดกับกระบวนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน สามารถทำงานหลายอย่างได้ในเวลาเดียวกัน มีทักษะการเรียนรู้ทางสังคมที่ดีและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว (Tapscott, 2009) เนื่องจากเทคโนโลยีได้เข้าไปมีบทบาทในหลากหลายมิติของชีวิตของประชากรดิจิทัลรุ่นใหม่ทั้งในมิติสังคม การเมือง ระบบความคิด การเล่น การเรียนรู้ ความสัมพันธ์ในครอบครัว การบริโภค และการทำงานของกลุ่มวัยรุ่นและเด็กที่เกิดมาในโลกแห่งดิจิทัลยุคใหม่ (Haanstad and Thianthai, 2015; Tapscott, 2009) โดยอิทธิพลของพัฒนาการทางเทคโนโลยีและการก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยกระจายลงไปในระดับปัจเจกบุคคลอย่างแนบแน่น ซึ่งในภาพรวม เทคโนโลยีได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์ดิจิทัลรุ่นใหม่ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ (Thianthai, 2018)

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เฉพาะประชากรชาวดิจิทัลเท่านั้นที่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการพัฒนาเทคโนโลยี แต่หมายรวมถึงประชากรทุกกลุ่มในสังคมที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมสมัยเดียวกันอีกด้วย โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีประชากรต่างรุ่นอาศัยอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ประชากรรุ่นลูก รุ่นพ่อแม่ และรุ่นปู่ย่าตายาย ต่างมีความพยายามในการปรับตัวต่อเทคโนโลยี ถึงแม้จะในระดับที่แตกต่างกันไปบ้างก็ตาม ดังจะเห็นได้จากการที่ในปัจจุบันผู้สูงอายุมีแนวโน้มในการใช้สื่อออนไลน์มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ถึงแม้ว่าสื่อหลักที่ผู้สูงอายุนิยมใช้จะยังเป็นโทรทัศน์และวิทยุอยู่ก็ตาม (ระวีวรรณ ททรัพย์ อินทร์ และญาศินี เคารพธรรม, 2560) โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมสุขภาพ และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของ (อุทัย ยะวี และมณฑนา สีเขียว, 2562) เช่น การนำข้อมูลข่าวสารไปใช้ในการป้องกัน การรักษาพยาบาล และการส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคเรื้อรังต่าง ๆ (กนิษฐา เทพสุด และมนต์ ขอบเจริญ, 2562) ทั้งนี้ สื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้สูงอายุใช้เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน คือ เฟซบุ๊ก เนื่องจากช่วยให้สามารถติดต่อสื่อสารกับผู้คนได้อย่างสะดวก และประหยัดเวลา (ดวงทิพย์ เจริญรุขร์, 2563) อีกทั้ง เพื่อใช้แลกเปลี่ยนข้อมูล รูปภาพ และติดตามโพสต์ของญาติพี่น้อง และบุคคลอื่น ๆ เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ตลอดจนตัดสินใจซื้อสินค้า (สุทธนา สมสุข, 2563) และการใช้เฟซบุ๊กเพื่อติดต่อและแสวงหาความรู้ด้านสุขภาพ (สุวิษ ติระโคตร และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ, 2561) จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ชุมชนออนไลน์ได้ช่วยให้คนรุ่นพ่อแม่หรือผู้สูงอายุสามารถเอาชนะความเหงา และลดความตึงเครียดได้ (Anja, 2013) ในช่วงที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างลูกหลานที่เป็นประชากรต่างรุ่นในครอบครัวกำลังเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันจึงมีการหันมาให้ความสำคัญกับการใช้สื่อสมัยใหม่ในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุอย่างมากควบคู่ไปกับการทำให้ผู้สูงอายุในสังคมคุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยีและการปรับตัวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Debarati, 2017) อีกทั้งยังเกิดปรากฏการณ์การสลับบทบาทในการเรียนรู้ทางสังคม หรือ Reverse Socialization (Hoikkala, 2004) โดยผู้ที่เป็นลูกสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้

และสอนผู้ที่เป็นพ่อแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการใช้เทคโนโลยี เนื่องจากเด็กยุคใหม่มีทักษะในการเรียนรู้และปรับตัวต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่าคนรุ่นพ่อแม่ โดยคนในรุ่นก่อนจะใช้การเรียนรู้เทคโนโลยีในฐานะที่เป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) แต่เด็กยุคดิจิทัลนั้นจะใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นผู้กระทำ (Active) (Jones and Shao, 2011; Kirschner and De Bruyckere, 2017) ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว (Intergenerational solidarity) ได้อีกทางหนึ่งด้วย

การศึกษาค้นคว้านี้จึงมุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและพฤติกรรมของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว ตลอดจนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว โดยศึกษาผ่านมุมมองของประชากรชาวดิจิทัล (Digital Natives population) อายุระหว่าง 13-38 ปี ที่มีต่อประชากรต่างรุ่นในครอบครัว ได้แก่ ประชากรในรุ่นพ่อแม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นประชากรสูงวัยหรือกำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นประชากรสูงวัย และเลือกศึกษาใน 3 พื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดนครพนม ซึ่งมีบริบทที่ซับซ้อนด้วยเทคโนโลยีในชีวิตที่อาจมีความแตกต่างกันด้วยลักษณะของความเป็นเมืองในรูปแบบเมืองศูนย์กลางหรือเมืองมหานคร เมืองศูนย์กลางของภูมิภาค และเมืองรองของภูมิภาค เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและวิถีชีวิตของประชากรที่มีความแตกต่างหลายหลายไปตามบริบทของพื้นที่ อันจะนำมาซึ่งการสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่เป็นสื่อกลางหรือเครื่องมือ เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นประชากรชาวดิจิทัลหรือประชากรต่างรุ่นวัยอื่น ๆ ในครอบครัว ต่างถือได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของสังคมไทย การเข้าใจคนในแต่ละช่วงวัยไม่เพียงแต่เป็นการค่อย ๆ ลดช่องว่างระหว่างวัยเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดใจที่จะเรียนรู้ พร้อมทั้งจะทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน และปรับตัวเข้าหากัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียน การทำงาน ชีวิตส่วนตัว หรือในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์และความเป็นปึกแผ่นในสถาบันครอบครัว

ความสัมพันธ์และความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว

โดยทั่วไปแล้ว “ความเป็นปึกแผ่น” ของสมาชิกในครอบครัว หมายถึง ความสมัครสมานปรองดองกันระหว่างสมาชิกแต่ละรุ่นในครอบครัว (Social cohesion between generations) ซึ่งคำว่า “ประชากรต่างรุ่น” ในที่นี้ สามารถอธิบายได้ทั้งในระดับ “Macrogens” (Macro social level of population) ที่เป็นการจำแนกความเป็นประชากรต่างรุ่นโดยอาศัยรุ่นในด้านอายุประชากร เช่น เป็นวัยเด็ก วัยรุ่น หรือเป็นผู้สูงอายุ และในระดับ “Microgens” (Microsocial level of population) ซึ่งแบ่งความเป็นประชากรต่างรุ่นตามสภาพและการทำงานที่ของคนแต่ละรุ่นในครอบครัว เช่น ประชากรรุ่นลูก รุ่นพ่อแม่ และรุ่นปู่ย่าตายาย ดังนั้น “ความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่น” ในที่นี้ จึงครอบคลุมไปถึงความผูกพันกันของสมาชิกในครอบครัวที่เป็นประชากรต่างรุ่นกันซึ่งสร้างขึ้นจากความรู้สึกอบอุ่น ความชื่นชม ความดีใจ การอยากมีปฏิสัมพันธ์กัน และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามจำเป็นอีกด้วย (Bengtson and Oyama, 2007)

ในขณะที่ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัวมีสาระสำคัญซึ่งกล่าวถึง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิกวัยต่าง ๆ ในครอบครัวที่มีความผูกพันกัน จำแนกเป็นความสัมพันธ์และการเกี่ยวพันกันระหว่างคนรุ่นพ่อแม่กับรุ่นลูก (Parent-child relations) และระหว่างคนรุ่นปู่ย่าตายายกับรุ่นหลาน (Grandparent-grandchild relations) (กนกวรรณ, 2562) สำหรับทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว (Theory of intergenerational solidarity) นับเป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ทฤษฎีหนึ่งในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว ทั้งนี้ แบบจำลองในการอธิบายความเป็นปึกแผ่นของความสัมพันธ์ดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นโดย Bengtson และคณะ (1975) ซึ่งในช่วงแรกนั้นเน้นไปที่การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นพ่อแม่กับคนรุ่นลูกใน

ครอบครัวเป็นหลัก โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 มิติ ได้แก่ 1) ความเป็นปึกแผ่นด้านบรรทัดฐาน (Normative solidarity) 2) ความเป็นปึกแผ่นด้านหน้าที่ (Functional solidarity) และ 3) ความเป็นปึกแผ่นด้านโครงสร้าง (Structural solidarity) ซึ่งต่อมาในระยะหลังได้มีการวิพากษ์และเพิ่มเติมองค์ประกอบต่าง ๆ ในแบบจำลองดังกล่าว โดยขยายให้ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในรุ่นปู่ย่าตายายกับรุ่นหลาน และเพิ่มองค์ประกอบเป็น 6 มิติ (Tanskanen and Danielsbacka, 2019) โดยแต่ละมิติต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีรายละเอียดในแต่ละมิติ ดังนี้ (Bengston and Roberts, 1991)

1) ความเป็นปึกแผ่นในด้านความสัมพันธ์ (Associational solidarity) หมายถึง ความถี่และรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งวัดได้จาก ความถี่ในการปฏิสัมพันธ์กันซึ่งหน้า หรือผ่านทางโทรศัพท์ หรือจดหมาย เป็นต้น

2) ความเป็นปึกแผ่นในด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affectual solidarity) หมายถึง ประเภทและระดับของความถี่ที่ติดระหว่างสมาชิกในครอบครัว และระดับของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันของความรู้สึกนั้น ซึ่งวัดได้จาก ความรู้สึกถึงความอบอุ่น ความใกล้ชิด ความเข้าใจ ความเชื่อถือ และเคารพซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว

3) ความเป็นปึกแผ่นในด้านฉันทามติหรือความเห็นร่วมกัน (Consensual solidarity) หมายถึง ระดับของการมีฉันทามติร่วมกันหรือเป็นไปในแนวทางเดียวกันของค่านิยม ทศนคติ และความเชื่อระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งวัดได้จาก ความสอดคล้องกันในสิ่งเหล่านี้ของสมาชิกในครอบครัว

4) ความเป็นปึกแผ่นในด้านหน้าที่ (Functional solidarity) หมายถึง ระดับของการช่วยเหลือพึ่งพาและแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันในครอบครัว ซึ่งวัดได้จาก ความถี่ในการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว เช่น การแลกเปลี่ยนทางการเงิน การสนับสนุนช่วยเหลือกันทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ

5) ความเป็นปึกแผ่นในด้านบรรทัดฐาน (Normative solidarity) หมายถึง ความยึดมั่นในข้อตกลงด้านการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเพื่อนำไปสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จร่วมกันในครอบครัว ซึ่งวัดได้จากระดับของการให้ความสำคัญกับบทบาทของสมาชิกในแต่ละรุ่นในครอบครัว และระดับของความยึดมั่นในบทบาทของความเป็นบิดามารดาหรือความเป็นบุตรต่อกันและกัน

6) ความเป็นปึกแผ่นในด้านโครงสร้าง (Structural solidarity) หมายถึง โอกาสในเชิงโครงสร้างที่จะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว ทั้งในเชิงของจำนวนสมาชิก ประเภทของสมาชิก และโครงสร้างในด้านกายภาพหรือภูมิศาสตร์ที่เอื้อให้เกิดความใกล้ชิดกันของสมาชิก ซึ่งวัดได้จากความใกล้ชิดกันในการอยู่อาศัยหรือตั้งถิ่นฐานของสมาชิกในครอบครัว จำนวน (ความมากน้อย) ของสมาชิกในครอบครัว และภาวะสุขภาพของสมาชิกในครอบครัวที่เอื้อต่อการสร้างความใกล้ชิดกัน

ทั้งนี้ นอกจากการเกิดขึ้นของความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวแล้วคงเป็นไปได้ยากที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัวได้เช่นกัน โดยเฉพาะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างวัยในครอบครัว อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีแนวโน้มจะมีสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากมองอย่างผิวเผินแล้วอาจเห็นว่าเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างรุ่นมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างภาพเหมารวมแบบ "ageism" ที่มองว่าผู้สูงอายุเป็นวัยที่ล้าหลัง ไม่ปรับตัว และได้ตามสิ่งใหม่ไม่ทัน อีกทั้งเต็มไปด้วยความถดถอยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นภาพเหมารวมเชิงลบในมุมมองของเด็กรุ่นใหม่ที่มีต่อประชากรรุ่นพ่อแม่หรือรุ่นปู่ย่าตายายในครอบครัวซึ่งเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งนี้ หากพิจารณาในอีกแง่มุมของพัฒนาการทาง

เทคโนโลยีซึ่งถูกนำมาใช้ขับเคลื่อนชีวิตในทุกมิติของประชากรทุกช่วงวัยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นประชากรรุ่นใดหากไม่สามารถก้าวทันเทคโนโลยีเหล่านี้ก็จะถูกทิ้งไว้ข้างหลังเช่นกัน (Bengston and Oyama, 2007) ดังนั้น ในทางกลับกัน หากเทคโนโลยีสามารถเข้ามาแทนที่หรือช่วยลดช่องว่างดังกล่าวได้ มุมมองต่อภาพเหมารวมเหล่านั้นย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงไป และมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจระหว่างกันและความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว แทนที่จะสร้างความขัดแย้งเพิ่มขึ้นได้เช่นกัน

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีมุมมองต่อบทบาทของเทคโนโลยีในแง่ของการสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัวนอกเหนือจากการสร้างความขัดแย้งเท่านั้น เนื่องจากการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวทั้งในประชากรรุ่นลูกและรุ่นพ่อแม่มีแนวโน้มที่จะช่วยส่งเสริมองค์ประกอบแต่ละมิติที่นำไปสู่การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวได้ โดยในที่นี้ได้นิยามคำว่า “ประชากรต่างรุ่นในครอบครัว” ไว้ว่าหมายถึง สมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีช่วงรุ่นหรือช่วงวัยที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ โดยเป็นการศึกษาพฤติกรรมของประชากรในรุ่นพ่อแม่ผ่านมุมมองของประชากรในรุ่นลูก ซึ่งหากแบ่งตามรุ่นอายุทางประชากร จะเรียกประชากรในรุ่นลูกได้ว่าเป็น “ประชากรชาวดิจิทัล” ซึ่งมีอายุระหว่าง 13-38 ปี โดยเป็นนิยามการแบ่งกลุ่มประชากรดิจิทัลตามแนวคิดของ Prensky (2001) ที่ได้เรียกมนุษย์ที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางโลกที่มีอินเทอร์เน็ตว่า “มนุษย์ดิจิทัลโดยกำเนิด” (Digital Natives) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงจุดเริ่มต้นของยุคก้าวกระโดดทางเทคโนโลยีที่แท้จริง โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตนั้น ถือเป็นบริบทสำคัญของคนเจนเนอเรชั่น Y ตามแนวคิดการแบ่งเจนเนอเรชั่นของ Strauss & Howe (2007) (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2559) ซึ่งเกิดในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2524-2549 โดยประมาณ และเน้นศึกษาถึง “ผลกระทบทางเทคโนโลยี” โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาอันเกี่ยวเนื่องจากการที่ประชากรรุ่นพ่อแม่ในครอบครัวมีวิถีคิดและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันจนกระทั่งกลายเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันแบบใหม่ ทั้งในเรื่องการทำงาน การพักผ่อน และการใช้ชีวิตประจำวันในครอบครัว

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ครอบคลุมกลุ่มประชากรรุ่นลูกในครอบครัว ซึ่งเกิดระหว่างปีพ.ศ. 2524-2549 และมีอายุระหว่าง 13-38 ปี ซึ่งเรียกในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ว่า “ชาวดิจิทัล” (Prensky, 2001) โดยแบ่งเป็นชาวดิจิทัลรุ่นใหม่ หรือ Neo-Digital Natives (อายุ 13-23 ปี) ที่กำลังศึกษาอยู่ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัย และชาวดิจิทัลรุ่นเก่า หรือ Old-Digital Natives (อายุ 24-38 ปี) เป็นกลุ่มวัยทำงานซึ่งอยู่ในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มคนที่เกิดและเติบโตมาในยุคแห่งเทคโนโลยีที่มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตใช้ และยังเติบโตขึ้นมาท่ามกลางสภาพทางสังคมที่เริ่มมีการใช้อุปกรณ์ดิจิทัล และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัย เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ไอโฟน และแล็ปท็อป (Prensky, 2001; Bolton et al., 2013)

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่การศึกษาเป็น 3 พื้นที่ด้วยกัน ได้แก่ (1) กรุงเทพมหานคร (เขตชั้นใน เขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก) ซึ่งถือเป็นเมืองศูนย์กลางหรือเมืองมหานคร (2) จังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะเมืองศูนย์กลางของภูมิภาค และ (3) จังหวัดนครพนม ในฐานะเมืองรองของภูมิภาค ซึ่งยังมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีแนวโน้มที่จะมีคุณลักษณะของชาวดิจิทัลและผลกระทบที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไป โดยการสุ่มตัวอย่างแบบช่วงชั้นและการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และกำหนดขนาดตัวอย่างแบบโควต้า ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่ และชาวดิจิทัลรุ่นเก่า รวมทั้งสิ้น 300 คน โดยมีการแบ่งคลัสเตอร์ของการเก็บข้อมูลออกเป็นแต่ละกลุ่มย่อย ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการเก็บข้อมูลในแต่ละกลุ่มย่อย

จังหวัด/เขต	ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่ (New-Digital Natives) (คน)			ชาวดิจิทัลรุ่นเก่า (Old-Digital Natives) (คน)		รวม (คน)
	ตอนต้น (13-15 ปี)	ตอนกลาง (16-18 ปี)	ตอนปลาย (19-23 ปี)	ตอนต้น (24-29 ปี)	ตอนปลาย (30-38 ปี)	
กทม. ชั้นใน	12	12	12	12	12	60
กทม. ชั้นกลาง	12	12	12	12	12	60
กทม. ชั้นนอก	12	12	12	12	12	60
เชียงใหม่	12	12	12	12	12	60
นครพนม	12	12	12	12	12	60
รวม	60	60	60	60	60	300

ในส่วนของการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่ ได้เริ่มต้นและดำเนินการในระยะเวลาเดียวกัน ทั้งในเขตกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และนครพนม โดยทีมวิจัยที่กำหนดไว้ในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ในส่วนของการเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัยในกลุ่มชาวดิจิทัลรุ่นใหม่ซึ่งส่วนใหญ่ยังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย จะเป็นการเก็บข้อมูลภายในสถานศึกษา โดยมีการขออนุญาตและขอความร่วมมือจากสถานศึกษาในเขตพื้นที่ที่กำหนดไว้ สำหรับในส่วนของผู้เข้าร่วมการวิจัยตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัย และผู้เข้าร่วมวิจัยที่อยู่ในกลุ่มชาวดิจิทัลรุ่นเก่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงานแล้ว มีวิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (snowball sampling) โดยการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกคนได้ผ่านขั้นตอนการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อคัดเลือกเข้าสู่กระบวนการด้วยการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Survey questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลลักษณะทางประชากรเบื้องต้น (Basic Demographic Characteristics) และข้อมูลเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี สื่อสังคมออนไลน์ และแอปพลิเคชัน ในชีวิตประจำวัน หลังจากนั้น จึงเป็นการใช้เทคนิคการรวบรวมคำศัพท์ (Free-Listing) โดยผู้วิจัยขอให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเขียนและเรียงลำดับคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏขึ้นในความคิดหลังจากได้ยินคำถามที่เป็นประโยคสั้น ๆ จากนักวิจัยให้ได้มากที่สุด ภายในระยะเวลาที่นักวิจัยกำหนด ตัวอย่างเช่น เมื่อได้ยินคำว่า “ผลกระทบทางเทคโนโลยี” คุณนึกถึงอะไรบ้าง โดยนักวิจัยจับเวลา 3 นาที เมื่อหมดเวลาแล้ว นักวิจัยจะทำการเก็บแผ่นกระดาษที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเขียน และคัดเลือกคำศัพท์ที่อยู่ใน 5 อันดับต้น (Top 5) ของรายการที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้ตอบมา

ทั้งนี้ นักวิจัย ได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีลักษณะเป็นผู้ช่างสังเกต เนื่องจากจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการสังเกต การเปลี่ยนแปลงของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งในเบื้องต้นจากการได้ทำกิจกรรมร่วมกันจากการเก็บข้อมูลชาวดิจิทัลในขั้นตอนก่อนหน้า ทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตลักษณะดังกล่าวในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ อีกทั้งเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน โดยคัดเลือกจากการให้ข้อมูลในส่วนของการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่มี

ข้อคำถามเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวได้ อีกทั้งเป็นผู้มีทักษะในการถ่ายทอดความคิดเห็น และยินดีให้ข้อมูล ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะประชากรในแต่ละกลุ่ม

สำหรับแนวคำถามในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นแนวคำถามที่เน้นสอบถามเกี่ยวกับมุมมองของผู้เข้าร่วมการวิจัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีจากมุมมอง ซึ่งประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงชีวิตของชาวดิจิทัล 2) การพัฒนาเทคโนโลยีจากมุมมองของชาวดิจิทัลในสังคมไทย และ 3) ผลกระทบของการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีต่อพฤติกรรม (Behaviors) วิถีชีวิต (Lifestyles) และสุขภาพ (Health and Well-being) ของชาวดิจิทัลและสมาชิกในครอบครัว โดยการศึกษาในส่วนนี้ใช้ข้อมูลจากแนวคำถามในส่วนที่ 3 เป็นหลัก

โครงการวิจัยในครั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยตลอดกระบวนการวิจัยได้มีการดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัย โดยการขอลายเซ็นในใบยินยอมก่อนเริ่มกระบวนการวิจัย รวมไปถึงได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และเก็บข้อมูลส่วนบุคคลเป็นความลับ โดยการเข้าร่วมในการวิจัยจะขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้มีส่วนร่วมเป็นหลัก และสามารถปฏิเสธที่จะเข้าร่วมหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกขณะ โดยมีระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี 2 เดือน ตั้งแต่วันที่ 17 เมษายน 2562 ถึงวันที่ 16 มิถุนายน 2563

ผลการศึกษา

ผู้เข้าร่วมการวิจัยซึ่งเป็นประชากรรุ่นลูกในครอบครัวหรือที่เรียกในการศึกษานี้ว่า “ชาวดิจิทัล” จำแนกเป็นชาวดิจิทัลเพศชาย ร้อยละ 46.7 และเพศหญิง ร้อยละ 53.3 กำลังศึกษาหรือสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 22.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 27.8 ระดับ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 2.1 ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 42.7 และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 5.1 ในส่วนของสื่อออนไลน์ที่นิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ ไลน์ (ร้อยละ 17.5) เฟซบุ๊ก (ร้อยละ 17.2) แมสเซนเจอร์ (ร้อยละ 16.7) อินตราแกรม (ร้อยละ 14.9) และทวิตเตอร์ (ร้อยละ 10.2) ตามลำดับ

ทั้งนี้ ในส่วนของผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกันว่า นอกจากเทคโนโลยีจะมีผลกับการใช้ชีวิตของตนเองแล้ว ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตและพฤติกรรมของคนรุ่นพ่อแม่อย่างมาก โดยชาวดิจิทัลได้ตั้งข้อสังเกตต่อพฤติกรรมของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงชีวิตในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความใกล้ชิดกัน การเรียนรู้ตัวตน ความห่วงใยที่มีต่อกัน วิถีทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่บ้าน โดยมีรายละเอียดในแต่ละมิติดังต่อไปนี้

1. “ความเข้าใจ” ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่

เทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อสังคมออนไลน์ในที่นี้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างชาวดิจิทัลกับคนรุ่นพ่อแม่ เนื่องจากการที่พ่อแม่ได้มีโอกาสสัมผัสกับเทคโนโลยี ได้เห็นโลกและสังคมในแบบที่ลูกได้เห็น มีปฏิสัมพันธ์กับเทคโนโลยีในแบบที่ลูกได้กระทำ จากเดิมที่ผู้ใหญ่อาจไม่เข้าใจว่าเด็ก ๆ เหล่านี้ทำอะไรบนมือถือได้ทั้งวัน จนดูเหมือนกำลังเสียเวลาไปกับสิ่งไร้สาระโดยเปล่าประโยชน์ และตัดสินใจว่าเป็นพฤติกรรมที่ควรปรับเปลี่ยนและอาจจะส่งผลเสียต่อกิจกรรมในด้านอื่นของลูกโดยเฉพาะเรื่องการเรียน จนเกิดการโต้เถียงขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ลูกอยู่บ่อยครั้ง แต่เมื่อพ่อแม่ได้มีโอกาสสัมผัสกับประสบการณ์ดังกล่าว ลูกหลายคนจึงพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า พ่อแม่กับแม่ล้วนมีพฤติกรรมไม่ต่างจากตน ซึ่งในแง่มุมหนึ่ง ทำให้ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่มองว่าเป็นโอกาสที่พ่อแม่จะได้เข้าใจตนเองมากขึ้น ดังที่ประชากร

รุ่นลูกซึ่งอยู่ในระดับมัธยมศึกษา กล่าวถึงพ่อแม่ของตนไว้ว่า “...ในช่วงแรกพ่อแม่ยังไม่เข้าใจว่าวัยรุ่นเล่นเทคโนโลยีแบบไหน แต่พอพ่อแม่มาเล่นด้วยกันก็มีความเข้าใจมากขึ้น...” (ประชากรรุ่นลูก อายุ 13-15 ปี จังหวัดเชียงใหม่)

ในขณะที่เดียวกัน ประชากรรุ่นลูกได้มีโอกาสเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกพ่อแม่ซึ่งเคยมีบทบาทเป็นผู้มองดูการปฏิสัมพันธ์ระหว่างลูกกับเทคโนโลยีมากขึ้น เมื่อลูกต้องมาทำหน้าที่เป็นผู้ยื่นดู และเรียกร้องความสนใจจากพ่อแม่ ซึ่งถูกดึงดูดด้วยเทคโนโลยีเช่นกัน ว่าความรู้สึกของการถูกละเลยเป็นอย่างไร อีกทั้งมีความหวังใฝ่ฝันว่าพ่อแม่ของตนกำลังพบปะพูดคุยกับคนเช่นไร ได้รับข้อมูลข่าวสารอะไรที่จะเป็นภัยกับตนหรือไม่ โดยเฉพาะเรื่องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งชาวดิจิทัลมองว่าพ่อแม่ น่าจะมีโอกาสตกเป็นเป้าหมายของการแพร่กระจายและส่งต่อข่าวปลอมเหล่านี้ได้ง่ายกว่าคนในรุ่นตนเอง ในที่นี้เทคโนโลยีจึงทำหน้าที่เหมือนเป็นกระจกที่ส่งภาพสะท้อนของกันและกันระหว่างคนทั้งสองรุ่น

อย่างไรก็ตาม ประเด็นหนึ่งที่ชาวดิจิทัลมองว่าเป็นผลจากการที่คนรุ่นพ่อแม่ได้เข้าถึงและใช้งานเทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านี้ คือ การต้องรับภาระเป็นผู้สอนการใช้งานให้กับผู้ใหญ่ในบ้าน เนื่องจากต้องยอมรับว่า คนรุ่นก่อนไม่ได้เกิดมาพร้อมกับทักษะความสามารถในการใช้เทคโนโลยี แต่เป็นทักษะที่จำต้องมาเรียนรู้ภายหลัง ซึ่งยังคงไม่สามารถเข้าใจหรือเรียนรู้ได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดในการเรียนรู้ของคนแต่ละรุ่น ดังนั้นชาวดิจิทัลจึงตกเป็นผู้ที่ต้องตามแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีของคนรุ่นก่อน ซึ่งในมุมมองของชาวดิจิทัลมองว่าเป็นเรื่องที่ยาก ไม่ซับซ้อน แต่ทำไมคนรุ่นพ่อแม่จึงไม่สามารถทำได้ หรือถึงแม้จะสอนให้ลองใช้หลายครั้งหลายหนแล้วก็ตาม แต่พ่อแม่ก็ยังคงต้องกลับมาให้ตนเองแก้ไขในเรื่องเดิม ๆ อีกไม่จบสิ้น

2. “ความห่างกัน” ในเชิงพื้นที่และความรู้สึกที่ลดลง

นอกเหนือจากความเข้าใจที่มีต่อกันและกันที่ดูเหมือนจะเพิ่มมากขึ้นแล้ว ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่มองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เหล่านี้ได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นพ่อแม่กับตนเองได้ โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่ได้อยู่ร่วมกันพร้อมหน้า หรือต้องมีภารกิจที่ทำให้ห่างไกลกัน ซึ่งจากเดิมที่มีความห่างในเชิงพื้นที่และความห่างในเชิงความรู้สึก แต่ปัจจุบันเนื่องจากการสื่อสารทั้งในรูปแบบเสียงและภาพที่ทำได้สะดวกง่ายดายขึ้น ทำให้ยอมรับว่าตนเองมีความห่างในเชิงของความรู้สึกระหว่างพ่อแม่ลดลง อีกทั้ง ยังมีโอกาสได้สื่อสารกันในรูปแบบที่หลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้องสื่อสารด้วยการพูดคุยอย่างเดียว เช่น การถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากบ้านหรือในครอบครัวผ่านทางกรส่งรูป ทำให้สามารถรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นที่บ้านได้ ถึงแม้จะไม่ได้อยู่ด้วยกันก็ตาม โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งประชากรรุ่นพ่อแม่กับประชากรรุ่นลูกอาจไม่ได้อยู่ร่วมกันเนื่องจากต้องย้ายถิ่นเพื่อการทำงาน ตัวอย่างเช่น ในจังหวัดนครพนม ซึ่งชาวดิจิทัลได้สะท้อนบทบาทของการสื่อสารสมัยใหม่ ไว้ว่า “...ช่วยให้ท่านได้รับการสื่อสารที่เร็วขึ้น อีกทั้งยังสามารถรู้ความเคลื่อนไหวของลูกผ่านเทคโนโลยีได้ หรือบางครั้งก็อาศัยเทคโนโลยีในการติดต่อกับลูก ๆ ที่ทำงานอยู่ไกลบ้าน การคุยกันแบบเห็นหน้า ทำให้เกิดความรู้สึกอุ่นใจหรือทำให้สบายใจได้...” (ประชากรรุ่นลูก อายุ 24-29 ปี จังหวัดนครพนม)

นอกจากการสื่อสารระหว่างคนในครอบครัวแล้ว ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่มองว่า การที่พ่อแม่ของตนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีโดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ทำให้มีกลุ่มเพื่อนและสังคมของตนเองที่กว้างขวางขึ้น ความรู้สึกที่ต้องผูกติดชีวิตไว้กับลูก หรือเหงาเมื่อขาดลูกใกล้ชิดดูเหมือนจะลดน้อยลง เพราะได้มีโอกาสสื่อสารกับเพื่อน ทั้งเพื่อนเก่าที่ได้มีโอกาสกลับมาพูดคุยกันใหม่ เพื่อนกลุ่มเดิม รวมทั้งเพื่อนใหม่ที่เพิ่มขึ้นจากการติดต่อกันผ่านสื่อออนไลน์ โดยเริ่มสร้างสังคมของตนเอง ฟังพาลูกหลานในเชิงความสัมพันธ์ลดลงจากเมื่อก่อน โดยเฉพาะผู้สูงอายุหลังเกษียณ ที่สามารถใช้สื่อออนไลน์เหล่านี้เป็นเพื่อนแก้เหงา และเป็นสื่อบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ เพิ่มเติมจากสื่อเดิมที่เคยใช้อยู่ ดังที่ประชากรรุ่นลูกในกรุงเทพฯ ได้เล่าถึงความรู้สึกต่อพ่อแม่เมื่อได้เริ่มใช้สื่อออนไลน์ไว้ว่า “...คนรุ่นพ่อรุ่นแม่เดี๋ยวนี้เล่น Social มีการส่ง Line รูปภาพ

“สวัสดิ์วันจันทร์” การ Share ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ส่งต่อ ๆ กันมาทาง Line พ่อแม่ ครูบาอาจารย์มี Facebook ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นการสร้างสัมพันธภาพเชิงบวกระหว่างเรากับพ่อแม่ หรือครูบาอาจารย์มากขึ้น เป็นเครื่องคลายเหงาให้พ่อแม่ เวลาที่อยู่ห่างจากลูกมานาน ได้เห็นความเคลื่อนไหวของลูก” (ประชากรรุ่นลูก อายุ 30-38 ปี จังหวัดกรุงเทพฯ)

3. “ตัวตน” ในอีกด้านหนึ่งของพ่อแม่

การที่พ่อแม่ได้มีโอกาสสื่อสารกับลูกในรูปแบบ “ภาษา” หรือ “สัญลักษณ์” ที่เคยถูกมองว่าเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มของวัยรุ่น ซึ่งมองว่าตนเองเป็นรุ่นที่เกิดมาพร้อมกับความเป็นเจ้าของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เหล่านี้ ซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นช่องว่างหรือระยะห่างระหว่างรุ่นตนเองกับพ่อแม่ แต่เมื่อพ่อแม่หันมา “พูดจาภาษาเดียวกัน” โดยการใช่วิธีการสื่อสารในรูปแบบเดียวกับตน ทำให้ชาวดิจิทัลมองว่าเป็นเรื่องที่ “น่ารักอะ” สำหรับพ่อแม่ของตนที่สามารถก้าวข้ามช่องว่างเหล่านั้นเข้ามาหาตนได้ ถึงแม้ว่าจะมีวิธีการสื่อสารที่ยังเป็นลักษณะเฉพาะรุ่น เช่น การส่งสติ๊กเกอร์ไลน์ในรูปแบบการกล่าวทักทายสวัสดิ์ตอนเช้าในแต่ละวัน ซึ่งถูกมองว่าเป็นลีลาเฉพาะของคนรุ่นเก่า แต่แฝงไปด้วยการเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น หรือแม้แต่การเข้าร่วมในสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก ที่ทำให้ลูกได้เห็นตัวตนอีกมุมหนึ่งของพ่อแม่ที่กระทำทั้งต่อคนอื่น และต่อตนเองในแบบที่ไม่เคยปฏิบัติต่อกันในชีวิตจริงเมื่อต้องเผชิญหน้ากัน เช่น การเขียนแซวด้วยภาษาในรูปแบบไม่เป็นทางการ การใช้ภาษาแบบวัยรุ่นของคนรุ่นพ่อแม่ ทำให้คนรุ่นลูกอย่างชาวดิจิทัล ต้องอมยิ้มเมื่อเห็นข้อความเหล่านี้ จนบางรายยอมรับว่าทำให้เปิดใจ เปิดโอกาสให้พ่อแม่ได้เข้ามาในพื้นที่ส่วนตัวของตนเองมากขึ้น จนไม่รู้สึกรู้ว่าจะมีมุมที่เป็นความลับของตนเองที่ต้องปกปิดอีกต่อไป ทั้งที่บนเฟซบุ๊กอาจเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ไม่ต้องการให้พ่อแม่เข้ามาเกี่ยวข้องล่วงรู้มาก่อนหน้านี้ ดังเช่น ประชากรรุ่นลูกบางรายที่รู้สึกประหลาดใจกับปฏิริยาของพ่อแม่บนโลกออนไลน์ และเล่าให้ฟังไว้ว่า “...พอเห็นแม่เราเล่น Smartphone มีการมากกด Like เพจร้านเรา แม่มีการถ่ายรูปแล้วส่งต่อ เราก็จะรู้สึกตกใจว่าแม่เราเองหรือ มีใครทำให้รีเบิ้ลว่า แต่พอเรารู้ว่าแม่เราทำเอง เราทำได้ เราก็รู้สึกดีว่าเขาได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น...” (ประชากรรุ่นลูก อายุ 30-38 ปี จังหวัดกรุงเทพฯ)

นอกจากนั้น การแสดงออกบนโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นผ่านการพูด การแสดงความรู้สึก การแสดงออกผ่านสีหน้าท่าทาง หรือพฤติกรรมต่าง ๆ อาจมีข้อจำกัดน้อยกว่าในสังคมจริง ทำให้บุคคลแสดงออกถึงสิ่งเหล่านี้ได้เปิดเผยมากกว่าในชีวิตจริง หรือเมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ชาวดิจิทัลบางรายยอมรับว่า การที่พ่อแม่ใช้พื้นที่บนโลกออนไลน์ในการแสดงออกของตัวตน ทำให้ลูกได้มีโอกาสเห็นบางแง่มุมของพ่อแม่ที่ไม่เคยสัมผัสได้ในชีวิตจริง เพราะพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิดบางอย่าง พ่อแม่ไม่เคยแสดงออกถึงสิ่งเหล่านี้เมื่ออยู่ต่อหน้าลูก หรือหากเป็นการแสดงออกต่อผู้อื่น เช่น กลุ่มเพื่อน หรือเพื่อนที่ทำงาน ลูกเองก็ไม่มีโอกาสได้เห็น แต่เมื่อพ่อแม่แสดงออกถึงสิ่งเหล่านั้นในโลกออนไลน์ ทำให้ลูกได้มีโอกาสรับรู้อีกมุมหนึ่งของพ่อแม่ที่ไม่เคยรู้และคิดมาก่อนว่าจะเป็น เช่น ชาวดิจิทัลรายหนึ่ง ยอมรับว่ารู้สึกแปลกใจเมื่อเห็นแม่โพสต์ลงในสื่อออนไลน์ว่า ตนเองรู้สึกเหงา หรือชอบโพสต์ข้อความที่สะท้อนความรู้สึกเหงา เพราะไม่เคยเห็น ไม่เคยคิดว่าแม่มีอารมณ์เหงาแบบนี้มาก่อน หรือบางครั้งมีการโพสต์ข้อความด้วยคำพูดในแบบที่แม่ไม่เคยใช้พูดในบ้าน เป็นต้น โลกออนไลน์จึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่คนรุ่นพ่อแม่ได้มีโอกาสแสดงตัวตนในอีกรูปแบบหนึ่งที่เงื่อนไขในชีวิตจริงทำให้ไม่สามารถหรือไม่มีโอกาสที่จะแสดงออกถึงสิ่งเหล่านี้ให้ลูกรับรู้ได้ อีกทั้ง ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่หลายรายยอมรับว่า ติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่บนสื่อออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กทำให้เรื่องที่เคยคิดว่าน่าจะเป็นความลับเฉพาะในหมู่เพื่อนวัยเดียวกันจะไม่ใช่ความลับอีกต่อไป เมื่อมีพ่อแม่อยู่ร่วมในเครือข่ายเดียวกัน เช่นเดียวกับพ่อแม่เองก็ไม่อาจปิดกั้นความเป็นส่วนตัวบนโลกออนไลน์จากลูกด้วยเช่นกัน แต่สำหรับชาวดิจิทัลแล้วไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่น่ากังวล เนื่องจากทำใจยอมรับตั้งแต่ยอมรับพ่อแม่เข้ามาสู่เครือข่ายของตนแล้ว

4. “ความห่วงใย” ต่อการใช้สื่อออนไลน์ของพ่อแม่

ชาวดิจิทัลหลายคนทั้งรุ่นใหม่และรุ่นเก่ามีอาการติดพ้อถึงการใช้อินเทอร์เน็ตของคนรุ่นพ่อแม่ที่รู้สึก “ติดมากกว่า” จนรู้สึกว่าตนเองได้รับการใส่ใจน้อยลง เพราะพ่อแม่สนใจกิจกรรมบนมือถือมากขึ้น อีกทั้งอยู่ในภาวะที่ควบคุมได้ยากกว่า ในขณะที่การติดเด็กรุ่นพ่อแม่เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการติดเด็กรุ่นเดียวกันหรือคนรุ่นลูก โดยชาวดิจิทัลมักจะเปรียบเทียบพ่อแม่ของตนว่า “เหมือนเด็กได้ของเล่นใหม่” ที่กำลังเห่อ และอยากใช้ออกไปเล่นสิ่งนั้นอยู่ตลอดเวลา เพราะถือเป็นการเข้าถึงสื่อในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากประสบการณ์เดิมของคนรุ่นพ่อแม่ เช่น การที่ต้องคอยรอดูละครเฉพาะในจอทีวี ซึ่งต้องรอเวลา แต่มีช่วงจบตอนในแต่ละวัน ในขณะที่การดูละครผ่านสื่อประเภทยูทูบหรือสื่อที่ทำให้สามารถดูละครเรื่องโปรดย้อนหลังได้ หรือเลือกดูละครเรื่องอื่นนอกเหนือจากที่ได้เคยดูบนจอทีวีได้ จึงนับเป็นความแปลกใหม่และน่าตื่นตาตื่นใจไม่น้อยสำหรับคนรุ่นพ่อแม่ในมุมมองของชาวดิจิทัล รวมทั้งความบันเทิงในรูปแบบเกมออนไลน์ ซึ่งถึงแม้จะยังไม่ถึงกับนักกลุ่มเพื่อนเล่นเกมด้วยกันเหมือนกับชาวดิจิทัลรุ่นใหม่ แต่ก็กลายเป็นกิจกรรมที่เรียกได้ว่า “ถอนตัวไม่ขึ้น” สำหรับคนรุ่นพ่อแม่ได้เช่นกัน แต่โดยมากมักเป็นการติดพ้อแบบไม่จริงจังโดยชาวดิจิทัล เพราะมีความเข้าใจสถานการณ์ของคนรุ่นพ่อแม่ในระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่เป็นห่วงมากกว่าคือเรื่องของสุขภาพและการดูแลตนเองของคนวัยนี้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตไม่แตกต่างกับชาวดิจิทัล แต่กระทบในด้านสุขภาพร่างกายมากกว่าด้วยวัยที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสายตา การพักผ่อน การปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ และการไม่ได้ออกกำลังกายเท่าที่ควร ดังเช่นที่ชาวดิจิทัลรายหนึ่งสะท้อนถึงความห่วงใยต่อพฤติกรรมการเล่นเกมของเด็กไว้ว่า “...เหมือนตอนเด็ก ๆ เค้าไม่มีเกมเล่นไง แล้วตอนนี้ติดเกมส์ ถึงกับใส่แว่นเล่นเลยนะ ดูแลตัวเองก่อน นั่งอยู่ทั้งวันเนี่ย คนที่บ้านจะเป็นทุกข์ไม่ใช่เพราะโภชนาการ เกินโภชนาการ แล้วบอกว่าอันเนี่ย คือ ดี เค้าได้รับอินฟอเมชั่นแบบนี้มาตลอดโรเจี้ย แม่มันไม่ได้กินแบบนี้ไม่ได้นะ...” (ประชากรรุ่นลูก อายุ 24-29 จังหวัดเชียงใหม่)

สิ่งที่ชาวดิจิทัลทั้งรุ่นใหม่และรุ่นเก่ายอมรับว่าน่าเป็นห่วงมากกว่าสำหรับการใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ของคนรุ่นพ่อแม่ คือ การหลงเชื่อ และเป็นผู้ส่งต่อข้อมูล fake news ต่าง ๆ จนกลายเป็นที่มาของวลีที่ว่า “รู้อะไรไม่รู้รู้จากไลน์” เนื่องจากปัจจุบันมีการแพร่กระจายข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างแพร่หลาย และกลุ่มที่นิยมส่งต่อสิ่งเหล่านี้กลุ่มหนึ่งก็คือ คนในรุ่นพ่อแม่ของชาวดิจิทัล ทั้งเนื่องมาจากความไม่ได้รับรู้เท่าทันในเนื้อหาข่าวสาร ความวิตกกังวลต่อสิ่งรอบตัวที่มีมากกว่าคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะความรู้สึกห่วงใยคนใกล้ชิดเพราะเชื่อว่าข้อความเหล่านั้นอาจจะเป็นจริง ทำให้คนรุ่นนี้มักส่งต่อข้อมูลดังกล่าว โดยไม่ทันได้ตรวจสอบ ดังที่ชาวดิจิทัลรุ่นลูกได้ระบายความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ฟังว่า “...พ่อแม่หนูก็ดูแลเขาก็ไม่รู้ว่าเป็นเรื่องจริง อันนี้คือโกหก บางทีข่าวสารบางอันพ่อแม่เขาก็เชื่อในโลกโซเชียลมากกว่าลูก เขาคิดว่าที่เพื่อนเขาแชร์คือเรื่องจริง แต่เราบอกมันไม่ใช่ เขาก็ไม่เชื่อเรา...” (ประชากรรุ่นลูก อายุ 24-29 ปี จังหวัดเชียงใหม่)

ซึ่งสิ่งที่ชาวดิจิทัลเป็นห่วงมาก คือ การนำข้อมูลเหล่านั้นไปปฏิบัติตามแบบรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพ เช่น การรับประทานอาหาร อาหารเสริม หรือยาบางประเภท ซึ่งเข้าถึงคนในรุ่นนี้ได้ง่าย เพราะเป็นวัยที่มีความกังวลด้านสุขภาพเป็นพิเศษ

5. “วิถีทางเศรษฐกิจ” ผ่านเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่

ประชากรรุ่นลูกหลายรายพยายามทำความเข้าใจเมื่อประชากรรุ่นพ่อแม่ในครอบครัวมีความจำเป็นต้องทำกิจกรรมอื่น ๆ ในบ้าน ไปพร้อมกับการทำงาน โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของการทำงานที่บ้าน (Work From Home) เพื่อลดเวลาจากการเดินทาง การทำธุรกิจออนไลน์ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะการค้าขายสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ อย่าง เฟซบุ๊ก ไลน์ หรือ อินสตาแกรม (IG) ที่จะช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าเช่าหรือการหาสถานที่เพื่อเปิดเป็นหน้าร้าน เท่านั้น แต่รวมถึงบริการต่าง ๆ บน Application ด้วย เช่น การให้บริการผ่าน Grab ทั้งในรูปแบบ Grab Car, Grab Bike, และ Grab Food เป็นต้น ทั้งในรูปแบบของอาชีพเสริม อาชีพหลัก และบางรายอาจปรับเปลี่ยนจากอาชีพเสริมจนกลายเป็น

อาชีพหลักในที่สุด ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า มีชาวดิจิทัลจำนวนไม่น้อยที่ยังคงมีความต้องการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครอง หรือต้องการมีโอกาสได้ออกไปทำกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัวนอกบ้านในวันหยุด แต่เนื่องจากเทคโนโลยีหลอมรวมขอบเขตของเวลาและพื้นที่เข้าด้วยกัน ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่พ่อแม่เคยต้องกระทำบนพื้นที่และเวลาที่จำกัด เช่น ต้องไปทำงานที่สถานที่ทำงาน ต้องออกไปธนาคารเพื่อจัดการเรื่องค่าใช้จ่าย ต้องออกไปประชุม เป็นต้น เมื่อสิ่งเหล่านี้สามารถจัดการให้สำเร็จได้โดยไม่จำเป็นต้องก้าวทำออกจากบ้านทำให้ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่มองว่ามีโอกาสที่จะได้เห็นพ่อแม่อยู่ติดบ้านมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การอยู่ติดบ้านที่ว่า อาจไม่ได้หมายความว่าเป็นการอยู่บ้านเพื่อมีปฏิสัมพันธ์กับลูกได้มากขึ้น เพราะลูก ๆ ชาวดิจิทัลหลายคนตัดพ้อว่า พ่อแม่ยังคงให้ความสนใจกับกิจกรรมที่เคยต้องทำนอกบ้าน แต่สามารถทำได้ที่บ้านแทน โดยที่ยังคงไม่มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับลูกอยู่ดี ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน หรือในบางรายก็ยอมรับว่า พ่อแม่สนใจสื่อและข้อมูลตลอดจนการติดต่อพูดคุยกับคนภายนอกที่ต้องติดต่อในเรื่องงานผ่านอุปกรณ์สื่อสารมากกว่า ปฏิสัมพันธ์กับตน แม้จะอยู่ติดบ้านกันก็ตาม ดังเช่นชาวดิจิทัลรายหนึ่งซึ่งพ่อทำงานต่างพื้นที่ ถึงแม้เวลาได้กลับมาอยู่ด้วยกันแต่ยังคงต้องทำงานโดยผ่านเครื่องมือสื่อสารไปด้วย จนรู้สึกว่าได้แตกต่างจากตอนที่พ่อแม่ได้อยู่บ้าน “...ส่วนพ่อก็ทำงานต่างจังหวัดคะ เวลาพ่อกลับมาหาที่บ้านก็เหนื่อยมาก พ่อก็คือโทรศัพท์บ่อยมาก จนบางทีหนูก็บอกกับแม่ว่า พ่อเป็นพนักงานรับโทรศัพท์เหรอนี่ บางทีรับก็เกิน...” (ประชากรรุ่นลูก อายุ 16-18 ปี จังหวัดเชียงใหม่)

ปรากฏการณ์ดังกล่าว นอกจากจะเกิดขึ้นกับลักษณะครอบครัวโดยทั่วไปแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวดิจิทัลที่อยู่ในครอบครัวซึ่งมีโครงสร้างครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว หรือมีพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง ไม่ว่าจะชั่วคราวหรือถาวรก็ตาม มักพูดถึงหรือให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าวค่อนข้างมาก ถึงแม้จะเป็นการพูดถึงด้วยความเข้าใจก็ตาม ซึ่งการพยายามปรับตัวเพื่อรองรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เด็กเหล่านี้จะพยายามพึ่งพาตนเอง เมื่อต้องอยู่ในบ้าน หรือหากิจกรรมในบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมบนหน้าจอถือือเป็นหลัก ซึ่งมีส่วนทำให้เด็กกลุ่มนี้มีกิจกรรมนอกบ้านน้อยลง ให้ความสำคัญกับกิจกรรมในโลกออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นหนทางหนึ่งในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในบ้านได้ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในเรื่องเวลาทำงานของสมาชิกในบ้าน ถึงแม้จะอยู่ในบ้านเดียวกันก็ตาม ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานโดยผ่านเครื่องมือเทคโนโลยี การสื่อสารได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้เกี่ยวข้อง

6. “ความสัมพันธ์” ที่ถูกสร้างผ่านความบันเทิงรูปแบบใหม่

สำหรับประชากรในรุ่นพ่อแม่ของชาวดิจิทัลจะมีความรู้สึกคุ้นเคยกับการใช้พื้นที่หน้าจอที่วิวัฒนาการของคนในครอบครัวเพื่อรับชมข่าวสารความบันเทิงร่วมกันของสมาชิกในบ้าน ซึ่งมีทางเลือกไม่มาก แต่เป็นพื้นที่ที่ทุกคนในบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ ทั้งเรียนรู้ที่จะแบ่งปัน เรียนรู้รสนิยม ความชอบ ของสมาชิกแต่ละคนในแง่ของความบันเทิง หรือแม้แต่แลกเปลี่ยนถกเถียงกันในสิ่งที่กำลังนำเสนอในทีวี ซึ่งบรรยากาศเหล่านี้กำลังหายไป หรือได้หายไปแล้วในหลายครอบครัวของชาวดิจิทัล เนื่องจากปัจจุบันมีเครื่องมือที่จะทำให้แต่ละคนสามารถเข้าถึงความบันเทิงข่าวสารที่สามารถเลือกเองได้ตามต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านหรือรับชมข่าวผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ความบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ ทั้งการดูหนัง ฟังเพลง ชมซีรีส์ ทำให้ต่างคนต่างเลือกจับจองพื้นที่ของตนเองภายในบ้านที่สามารถเข้าถึงความบันเทิงเหล่านี้ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาทีวีอีกต่อไป แม้แต่คนรุ่นพ่อแม่เองก็อาศัยความบันเทิงผ่านทีวีน้อยลงเช่นกัน พื้นที่หน้าจอทีวีที่หายไปของครอบครัวจึงส่งผลต่อความสัมพันธ์หน้าทีวีที่หายไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ชาวดิจิทัลรุ่นใหม่หลายรายกลับชี้ให้เห็นว่า ได้ดึงพื้นที่ความสัมพันธ์หน้าจอทีวีกลับมาโดยอาศัยเทคโนโลยีของทีวีสมัยใหม่ (Smart TV) ซึ่งสามารถเชื่อมต่อช่องความบันเทิงผ่านระบบออนไลน์ ครอบครัวของตนจึงกลับมามีกิจกรรมและความสัมพันธ์ใหม่ที่ไม่เคยทำร่วมกันมาก่อน ชาวดิจิทัลบางคนเพิ่งค้นพบว่า ตนเองมีสิ่งที

ขึ้นชอบเช่นเดียวกับพ่อแม่โดยการเลือกรับชมผ่านช่องทางยูทูป ซึ่งเข้าถึงสื่อได้หลากหลายมากกว่า รวมทั้งมีโอกาสตั้งโลกภายนอกที่เคยห่างกันระหว่างตนเองกับคนรุ่นพ่อแม่ให้มาอยู่ในโลกโซเชียลที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นได้ เนื่องจากการรับชมผ่านหน้าจอทีวีขนาดใหญ่มีความสะดวกมากกว่าการดูผ่านเครื่องโทรศัพท์ขนาดเล็กหรือแท็บเล็ตเท่านั้น ดังที่ชาวดิจิทัลในกรุงเทพฯ ได้เล่าให้ฟังไว้ว่า “...พ่อแม่มีส่วนร่วมในการใช้เทคโนโลยีกับหนูด้วย เช่นพ่อแม่หนูดู Youtube และสนใจสิ่งที่อยู่ในโลกโซเชียลอยู่เหมือนกัน...” (ปริญญาตรี กรุงเทพฯ) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบของอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์มีผลไม่น้อยต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ในขณะที่อุปกรณ์สื่อสารขนาดเล็กมีความเหมาะสมกับการใช้งานส่วนบุคคลจึงทำให้เกิดการแยกตัวเพื่อต่างคนต่างสร้างความบันเทิงผ่านอุปกรณ์ของตนเอง ในขณะที่อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการรับชมร่วมกันได้สะดวกกว่า จึงมีโอกาสดึงคนกลุ่มใหญ่ในครอบครัวเข้ามามีกิจกรรมร่วมกันได้มากกว่า

อภิปรายผล

การพัฒนาเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมที่ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต พฤติกรรม ตลอดจนความคิดของผู้คนอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในปฏิสัมพันธ์ของผู้คน การส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร การสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวตน ผลที่เกิดกับสุขภาวะ รูปแบบการใช้ชีวิต นอกจากนี้ การพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าวยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ บทบาทของพ่อแม่ ตลอดจนบริบทของการทำงานในองค์กรที่เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เฉพาะประชากรรุ่นลูกในครอบครัว ซึ่งเรียกว่า “ชาวดิจิทัล” ในการศึกษาครั้งนี้เท่านั้นที่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าว แต่หมายรวมถึงประชากรรุ่นอื่นในครอบครัวที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมสมัยเดียวกันด้วย ไม่ว่าจะเป็นประชากรรุ่นพ่อแม่ หรือประชากรรุ่นปู่ตายายก็ตาม

1. เทคโนโลยีในฐานะ “สื่อกลาง” ในการสร้าง “ความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่น” ในครอบครัว

การสื่อสารได้อย่างไร้ขีดจำกัดในแง่ของพื้นที่และเวลาได้ส่งผลต่อการประกอบสร้างพฤติกรรม ค่านิยม และทัศนคติของคนรุ่นใหม่ให้มีความแตกต่าง ออกจากคนรุ่นก่อนอย่างมีนัยยะสำคัญ (Prensky, 2009) พัฒนาการด้านเทคโนโลยีเหล่านี้โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร ไม่เพียงหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมและลักษณะนิสัยดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับชาวดิจิทัลเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ลักษณะนิสัย ตลอดจนรูปแบบการใช้ชีวิตของประชากรรุ่นอื่น ๆ ที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมในยุคสมัยเดียวกันด้วย โดยเฉพาะคนในรุ่นพ่อแม่ของชาวดิจิทัล ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ได้เกิดมาพร้อมกับพัฒนาการของเทคโนโลยีเหล่านี้ก็ตาม แต่ล้วนเป็นผู้ที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนการใช้ชีวิตในปัจจุบันเช่นเดียวกับชาวดิจิทัลด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าประชากรรุ่นอื่นในครอบครัวอาจจำเป็นต้องอาศัยการปรับตัวที่ซับซ้อนมากกว่า เพราะเคยมีประสบการณ์กับสภาพสังคมในยุคก่อนหน้าที่ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีมากเท่ายุคปัจจุบัน

ดังนั้น เมื่อต่างฝ่ายต่างอยู่ในสถานการณ์ที่ชีวิตถูกผลักดันด้วยเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกัน สิ่งที่ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นตามมาก็คือ การเริ่มลดอคติที่มีต่อการใช้เทคโนโลยีของแต่ละฝ่ายลงได้ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการติดเทคโนโลยีที่ชาวดิจิทัลซึ่งเป็นประชากรรุ่นลูกมักพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า พ่อแม่ของตนล้าวนติดการใช้โทรศัพท์ และการใช้สื่อออนไลน์เช่นกัน อีกทั้งติดมากกว่าและควบคุมห้ามปรามได้ยากกว่า การได้รับรู้สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชากรรุ่นลูกได้มีโอกาสทำความเข้าใจผู้ปกครองของตนเมื่ออยู่ในสภาพติดการใช้เทคโนโลยีในขณะที่ตนเองอยู่ในฐานะที่ถูกละทิ้งหรือ

ได้รับความสนใจจากผู้ปกครองน้อยลง เช่นเดียวกับที่ผู้ปกครองเริ่มเข้าใจว่าเทคโนโลยีสามารถทำอะไรได้มากกว่าเรื่องความบันเทิงและความเพลิดเพลินเท่านั้นจนบางครั้งไม่สามารถหยุดยั้งตนเองได้เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกับบุตรหลานของตน

ปรากฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า เทคโนโลยีไม่เพียงแต่สร้างความขัดแย้งอันเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกันเท่านั้น แต่ในทางกลับกัน การเปิดโอกาสให้ประชากรต่างรุ่นในครอบครัวได้มีโอกาสได้เข้าถึงและใช้งานเทคโนโลยีในรูปแบบเดียวกัน มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในวิถีคิดและพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ในที่นี้สื่อสังคมออนไลน์จึงมีส่วนในการช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวโดยทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์และลดช่องว่างของสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวได้ (ภัทรพงษ์ และวิไลภรณ์, 2564) อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว (Bengston and Roberts, 1991) โดยเฉพาะความเป็นปึกแผ่นในด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affectual solidarity) ซึ่งเกิดขึ้นจากความรู้สึกเข้าใจ และเกิดความเคารพซึ่งกันและกันในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากลูกเริ่มเข้าใจในความห่วงใยของพ่อแม่ที่เมื่อเห็นเวลาที่ใช้เวลากับเทคโนโลยีเป็นเวลานาน ในขณะที่พ่อแม่ก็เคารพในสิทธิการใช้งานเทคโนโลยีของลูกโดยไม่ได้คิดหรือตัดสินใจไปว่าลูกใช้เทคโนโลยีเฉพาะเพื่อความบันเทิงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งยังเชื่อมโยงให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในด้านความสัมพันธ์ (Associational solidarity) ได้

ถึงแม้ว่าปัจจุบันหลายครอบครัวอาจไม่ได้มีเวลาในการสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบเผชิญหน้ากัน แต่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กันเพิ่มขึ้นได้ผ่านเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่เหล่านี้ โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์ซึ่งทำให้ประชากรต่างรุ่นในครอบครัวมีโอกาสสื่อสารกันได้สะดวกมากขึ้นและเพิ่มความถี่ในความสัมพันธ์รูปแบบอื่น ๆ มากขึ้น เช่นกัน ทั้งนี้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชากรรุ่นลูกและพ่อแม่ที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ตาม จะมีแนวโน้มที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสช่วยเหลือ รับฟังปัญหา และความกังวลใจซึ่งกันและกันได้มากขึ้น (วสวัตดี, 2559) อีกทั้งในกรณีที่สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนประเด็นต่าง ๆ หรือรับรู้ข่าวสารตลอดจนวัฒนธรรมความเป็นไปในสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่นำข่าวสารและวัฒนธรรมทั่วโลกเผยแพร่สู่สาธารณะ ซึ่งในอดีตประชากรต่างรุ่นกันมักแลกเปลี่ยนค่านิยมเหล่านี้เฉพาะกับประชากรในรุ่นเดียวกันเท่านั้น การรับข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อออนไลน์ ในรูปแบบเดียวกันจึงมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในด้านฉันทามติหรือความเห็นร่วมกัน (Consensual solidarity) ได้

นอกจากนั้น การเกิดขึ้นของ ปรากฏการณ์การสลับบทบาทในการเรียนรู้ทางสังคม (Reverse Socialization) (Hiokkala, 2004) โดยที่ประชากรรุ่นลูกได้กลายมาเป็นผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวิธีการใช้งานเทคโนโลยีในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับสมาชิกในรุ่นพ่อแม่ และแสดงความห่วงใยตลอดจนเฝ้าระวังพฤติกรรมการใช้งานของประชากรรุ่นพ่อแม่เพื่อไม่ให้ถูกล่อลวงหรือตกเป็นเป้าหมายของมิจฉาชีพบนโลกออนไลน์นั้น ได้ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในด้านหน้าที่ (Functional solidarity) ของสมาชิกในครอบครัว โดยสะท้อนให้เห็นการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในขณะที่ประชากรรุ่นพ่อแม่ยังคงทำหน้าที่ในเชิงเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กับโอกาสในการดูแลสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นจากการทำงานผ่านเครื่องมือหรือเทคโนโลยีทำให้เกิดการทำงานที่ไม่ต้องเดินทางออกนอกพื้นที่บ้านมากขึ้น ถึงแม้ว่าประชากรรุ่นลูกบางส่วนจะรู้สึกว่าโอกาสในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวอาจจะไม่ได้แตกต่างจากเดิมก็ตาม แต่เป็นการแสดงออกด้วยความเข้าใจในความจำเป็นในการทำหน้าที่เชิงเศรษฐกิจของประชากรรุ่นพ่อแม่ ทั้งนี้ การที่พ่อแม่มีโอกาสทำงานอยู่ที่บ้านมากขึ้น อาจเป็นการเพิ่มโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ในโครงสร้าง (Structural solidarity) อันเนื่องมาจากโอกาสในเชิงของพื้นที่การทำงานที่ประชากรรุ่นพ่อแม่ให้ยู่ติดบ้านมากขึ้นนั่นเอง ซึ่งการที่ประชากรรุ่นลูกได้มีโอกาสเรียนรู้บทบาทการทำงานของพ่อแม่ได้อย่างใกล้ชิด ยังถือเป็นการตกย้ำให้เห็นบทบาทในทางเศรษฐกิจของพ่อแม่นอกเหนือจากบทบาทในการเลี้ยงดู ซึ่งก่อนหน้านี้ ประชากรรุ่นลูกไม่ได้มีโอกาสเรียนรู้บทบาทดังกล่าว

ได้อย่างชัดเจนว่าพ่อแม่ทำงานอย่างไร เห็นอียากแค่ไหนในการหาเลี้ยงชีพ ในขณะที่พ่อแม่เองได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดและเห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของลูกได้ชัดเจนขึ้น ดังนั้น การที่ประชากรรุ่นลูกเหล่านี้สะท้อนคิดว่า ตนเองเข้าใจในสถานการณ์ที่พ่อแม่อาจไม่มีเวลาปฏิสัมพันธ์กับตนถึงแม้จะทำงานที่บ้านก็ตาม จึงแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการสร้างความเป็นปึกแผ่นในด้านบรรทัดฐาน (Normative solidarity) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกต่างเห็นถึงความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกอย่างชัดเจน และยึดมั่นในบทบาทเหล่านั้นของตน

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในที่นี้ จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือหรือสื่อกลางอย่างหนึ่ง ในการสร้างความปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวได้เช่นกัน หากต่างฝ่ายต่างมีโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีเหล่านี้ในรูปแบบเดียวกัน ถึงแม้รูปแบบการใช้ชีวิตและพฤติกรรมการใช้ชีวิตของสมาชิกในครอบครัวได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีเหล่านี้ด้วยก็ตาม

2. ความแตกต่างในการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากเทคโนโลยี

ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่จะมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวได้ก็ตาม แต่ยังมีเงื่อนไขอื่นที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม รูปแบบการใช้ชีวิต และการทำงานของประชากรในรุ่นพ่อแม่เหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อเนื่องมาถึงการเปลี่ยนแปลงในชาวดิจิทัลซึ่งเป็นประชากรในรุ่นลูกในรูปแบบที่ต่างกันไป ดังกรณีของการที่ประชากรรุ่นลูกที่ต้องรับภาระในการจัดการและแก้ไขปัญหาทางเทคโนโลยีให้กับประชากรรุ่นพ่อแม่ เนื่องจากประชากรรุ่นนี้จำเป็นต้องมาเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีภายหลัง จึงไม่ได้รับการพัฒนาทักษะที่จะช่วยรองรับการใช้งานเทคโนโลยีมาก่อน ซึ่งกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นค่อนข้างมากในชาวดิจิทัลรุ่นเก่า (Old-digital Natives) มากกว่าชาวดิจิทัลรุ่นใหม่ (Neo-digital Natives) เนื่องจากกลุ่มหลังเป็นรุ่นที่พ่อแม่ยังคงเป็นประชากรในวัยแรงงาน ซึ่งใช้ชีวิตอยู่กับการเชื่อมต่อกับเทคโนโลยีและสื่อสารตลอดเวลา และมีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันมากกว่าพ่อแม่ของชาวดิจิทัลรุ่นเก่า ซึ่งส่วนใหญ่มีพ่อแม่ที่อยู่ในกลุ่มประชากรสูงวัยหรือใกล้สูงวัยเป็นหลัก ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจึงเกิดกับชาวดิจิทัลรุ่นเก่าที่มีพ่อแม่อยู่ในรุ่นที่ยังมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีค่อนข้างจำกัด โดยที่ผู้เป็นคุณปู่หลานปรับบทบาทมาทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้และสอนผู้ที่เป็นพ่อแม่ในเรื่องการใช้เทคโนโลยี ซึ่งกรณีศึกษาคั้งนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงสิ่งที่ชาวดิจิทัลรุ่นเก่าค่อนข้างกังวลอย่างยิ่งในการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ของผู้ปกครอง โดยเฉพาะชาวดิจิทัลรุ่นเก่าจะค่อนข้างกังวลในเรื่องนี้มากกว่า คือ กรณีของการหลงเชื่อและส่งต่อข่าวปลอมบนโลกออนไลน์ (Fake News) ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือด้วยความหวงใยในชีวิตและทรัพย์สินของลูกหลานของตน จนตกเป็นเหยื่อของการสร้างความตื่นตระหนกที่เกิดขึ้นในสังคม อีกทั้งการตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพในการล่อลวง และอาศัยข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีและการคัดกรองข้อมูลของประชากรกลุ่มนี้เพื่อแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบของการหลอกล่อซื้อสินค้า การหลอกล่อให้โอนเงินโดยการขู่ด้วยข้อมูลด้านความปลอดภัย เป็นต้น

อีกทั้ง จากรูปแบบการทำงานโดยผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้กิจกรรมของงานไม่ได้ถูกแยกออกจากกิจกรรมส่วนตัวอย่างชัดเจน ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับทั้งมิติการทำงานและมิติส่วนตัวของคนในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไป สำหรับชาวดิจิทัลรุ่นใหม่ซึ่งอยู่ในวัยเรียนเป็นหลัก โดยเฉพาะชาวดิจิทัลที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษามีความเห็นพ้องต้องกันว่า นอกจากเทคโนโลยีจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและวิถีชีวิตของตนแล้วยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตและพฤติกรรมของคนรุ่นพ่อแม่โดยเฉพาะในมิติของกิจกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างกันในครอบครัว ถึงแม้เทคโนโลยีจะเข้ามาช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับคนในครอบครัวเพิ่มขึ้น และอำนวยความสะดวกในการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้นก็ตาม แต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากโอกาสทางเศรษฐกิจเหล่านั้นอาจต้องแลกมากับความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เปลี่ยนไป ซึ่งแต่ละครอบครัวต่างมีโครงสร้างครอบครัว และความสัมพันธ์เดิมที่ไม่ได้เชื่อมต่อกัน

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ชาวดิจิทัลซึ่งอยู่ในโครงสร้างครอบครัวที่แตกต่างกัน อาจได้รับผลกระทบในระดับและรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ซึ่งมีพ่อหรือแม่ดูแลลูกเพียงลำพัง อาจต้องรับภาระเรื่องการทำงานค่อนข้างมาก ถึงแม้จะเป็นการทำงานที่บ้านก็ตาม หรือครอบครัวที่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา เป็นต้น

ปรากฏการณ์ทั้งสองส่วนมีแนวโน้มที่จะพบในชาวดิจิทัลเขตกรุงเทพฯ และจังหวัดเชียงใหม่มากกว่าในจังหวัดนครพนม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการประกอบอาชีพ ซึ่งในกรุงเทพฯ และเชียงใหม่จะพบการทำงานของประชากรรุ่นพ่อแม่ผ่านเครื่องมือหรือเทคโนโลยีมากกว่าในจังหวัดนครพนม ตลอดจนการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารในรูปแบบที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม การใช้สมาร์ตโฟนในการเข้าถึงความบันเทิงรูปแบบต่าง ๆ จะมีการกล่าวถึงเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ เป็นหลัก ในขณะที่ ชาวดิจิทัลในจังหวัดนครพนมเห็นว่า เทคโนโลยีมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชากรรุ่นพ่อแม่ค่อนข้างน้อย เนื่องจากคนรุ่นพ่อแม่ยังคงใช้เทคโนโลยีเฉพาะในส่วนที่จำเป็นเท่านั้น นอกจากนี้ ลักษณะรุ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวยังมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยจังหวัดเชียงใหม่และนครพนมมีลักษณะของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวที่เป็นประชากรรุ่นหลานกับรุ่นปู่ย่าตายายอยู่ในครอบครัวเดียวกันมากกว่าในกรุงเทพฯ เนื่องจากประชากรรุ่นพ่อแม่จำเป็นต้องย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่เพื่อการทำงาน ซึ่งในกรณีนี้เทคโนโลยีการสื่อสารจะค่อนข้างมีบทบาทในการสื่อสารทางไกลระหว่างประชากรรุ่นลูกกับประชากรรุ่นพ่อแม่ จึงช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้มากขึ้นซึ่งมีผลต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นได้เช่นกัน ทั้งนี้ สิ่งที่จะช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวลักษณะนี้ได้ จึงเป็นการติดต่อสื่อสาร ซึ่งไม่ได้มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ที่ย้ายถิ่นกับลูกเท่านั้น แต่จะมีผลต่อประชากรรุ่นปู่ย่าตายายซึ่งต้องอยู่ดูแลประชากรรุ่นหลานในการช่วยลดความวิตกกังวลไม่โดดเดี่ยว และเป็นกำลังใจในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับประชากรรุ่นหลานได้ (กาญจนา และวรรณิ, 2562) เจื่อนไขด้านความแตกต่างเหล่านี้จึงทำให้แนวโน้มของการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวอันเกิดจากเทคโนโลยีเป็นสื่อกลางมีแนวโน้มที่จะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของโครงสร้างโดยเฉพาะโครงสร้างของครอบครัวและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในยุคสังคมแห่งเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่นี้ ไม่ใช่เฉพาะประชากรชาวดิจิทัลเท่านั้นที่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าว แต่หมายรวมถึงประชากรต่างรุ่นทุกกลุ่มในครอบครัวที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมยุคสมัยเดียวกัน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ประชากรรุ่นลูกเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและพฤติกรรมของประชากรรุ่นพ่อแม่ในครอบครัวอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความใกล้ชิดกัน การเรียนรู้ตัวตน ความหวังที่มีต่อกัน วิถีทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่บ้านที่แตกต่างไปจากเดิม เนื่องจากประชากรในรุ่นลูกต่างเห็นพ้องต้องกันว่า เทคโนโลยีเหล่านี้ได้ทำให้เห็นพฤติกรรมอีกมุมหนึ่งของประชากรรุ่นพ่อแม่ในครอบครัว ทั้งในแง่การปรับตัวต่อการใช้เทคโนโลยี การแสดงออกซึ่งตัวตนในอีกรูปแบบหนึ่งในโลกออนไลน์ วิธีการสื่อสารรูปแบบใหม่ อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการทำความเข้าใจพฤติกรรมซึ่งกันและกันโดยมีเครื่องมือสื่อสารเป็นสื่อกลาง แต่ในขณะเดียวกัน ก็ทำให้เกิดความวิตกกังวลและห่วงใยในพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในครอบครัว อันเนื่องมาจากการส่งต่อข้อมูลที่เกินเท็จ สร้างความตื่นตระหนก และการตกเป็นเหยื่อของการถูกล่อลวงจากการสื่อสารบนโลกออนไลน์ด้วยเช่นกัน

เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เหล่านี้จึงมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวได้ หากสมาชิกในครอบครัวสามารถเข้าถึงและมีโอกาสได้เรียนรู้ใช้งานเทคโนโลยีเหล่านี้ในระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว อย่างไรก็ตาม ความเป็นปึกแผ่นดังกล่าวยังมีแนวโน้มที่จะผันแปรไปตามเงื่อนไขอื่น ๆ ทั้งเงื่อนไขในเชิงโครงสร้างของครอบครัว และเงื่อนไขในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ การส่งเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีแบบรู้เท่าทัน (Digital literacy) จึงควรมีการดำเนินการกับประชากรทุกช่วงวัยอย่างจริงจัง เนื่องจากเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวันในทุกด้าน หากจะใช้สิ่งเหล่านี้เพื่อประโยชน์ในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัว จึงควรเปิดโอกาสให้ประชากรทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและใช้งานได้อย่างรู้เท่าทัน โดยเน้นประเด็นที่เป็นปัญหาซึ่งแต่ละกลุ่มมีข้อจำกัดในการใช้งานต่างกัน เช่น ในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการถูกลั่นแกล้งในรูปแบบ cyber bullying และการถูกล่วงละเมิดหรือกระทำความรุนแรงผ่านทาง hate speech ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุอาจเน้นเรื่องของการหลงเชื่อหรือส่งต่อข้อมูลข่าวปลอม (fake news) ต่าง ๆ อีกทั้งมีจิตอาสาก็แอบแฝงมาในระบบออนไลน์ และประเด็นการแพร่กระจายข้อมูลด้านสุขภาพ รวมทั้งปัญหาสุขภาพรูปแบบใหม่ เป็นต้น สังคมจึงควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับปัญหาสังคมรูปแบบใหม่อันเกิดขึ้นจากการพัฒนาเทคโนโลยีดังที่กล่าวไปแล้วอย่างจริงจัง และต้องมีการเตรียมการด้านองค์ความรู้ ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนสถานการณ์ปัญหา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามหน่วยงานและข้ามสาขา รวมทั้งการสร้างแรงสนับสนุนทางสังคมผ่านทางกลุ่มเครือข่ายในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งกลายเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในการเผยแพร่ และเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวอันถือเป็นสถาบันหลักพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสังคม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการวิจัยเรื่อง “การสร้างความเข้าใจในคุณลักษณะ พฤติกรรม และทัศนคติในอนาคตของชาวดิจิทัลไทย” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัยคนไทย 4.0 ภายใต้แผนงานบูรณาการยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม โดยได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ พวงประยงค์. (2562). แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในการศึกษาด้านภาวะเจริญพันธุ์และความต้องการมีบุตรในยุคเกิดน้อย: สารัตถและบทสังเคราะห์. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 45(1), 77-118.
- กนิษฐา เทพสุด และ มนต์ ใจเจริญ. (2562). พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวกับสุขภาพกับการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุที่เป็นเบาหวานในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 29(1), 67-78.
- กาญจนา เทียนฉาย วรณีย์ หุตะแพทย์. (2562). คนไกลบ้าน: การสื่อสารของครอบครัวข้ามรุ่น. วารสารพัฒนาสังคม, 21(1), 59-75.
- ดวงทิพย์ เจริญรุกข์. (2563). พฤติกรรมการใช้และการยอมรับนวัตกรรมสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 24(2), 229-237.
- ภัทรพงษ์ รื่นอม และ วิไลภรณ์ จิรวัดมนเศรษฐ์. (2564). สื่อสังคมออนไลน์กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารนิเทศสยามปริทัศน์, 20(2), 139-149.
- ระวีวรรณ ทรัพย์อินทร์ และ ญาศินี เคารพธรรม. (2560). สื่อกับผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 11(2), 367-387.
- วสวัตตี สุติญญามณี. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในสังคมเมือง: ความเกื้อกูล ความช่วยเหลือในครอบครัวไทย. การประชุมวิชาการระดับชาติ "มศว วิจัย ครั้งที่ 9" วันที่ 28-29 กรกฎาคม 2559 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึง 25 พฤษภาคม, 2564 จาก https://re.kbu.ac.th/pdf_read.php?type=present&p_id=E3CD093B-62E7-42AB-BE60-CCEDC1E2864F
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2559). สุขภาพคนไทย 2559: ตายดี วิถีที่เลือกได้. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุทธนา สมสุข. (2563). พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุ. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 37(1), 62-77.
- สุวิษ ธีระโคตร และ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2561). พฤติกรรมการใช้ และการรู้เท่าทันอินเทอร์เน็ตและทัศนคติการใช้เนื้อหา ด้านสุขภาพบนอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 36(1), 72-80.
- อุทัย ยะวี และ มณฑนา สีเขียว. (2562). การใช้สื่อสังคมออนไลน์กับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในยุคไทยแลนด์ 4.0. วารสารราชภัฏราชภัฏลำปาง, 8(1), 222-238.
- Anja K. L. (2013). Social Media Use of Old Adults: A Mini-Review. Regenerative and Technological Section/ Mini-Review: Gerontology 2013;59: 378-384.
- Bengtson, V. L., & Roberts, R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family*, 53(4), 856-870.
- Bengtson, V. L., & Oyama, P. S. (2007). Intergenerational solidarity: Strengthening economic and social ties. New York, NY: United Nations Headquarters.
- Bolton, R.N., Parasuraman, A., Hoefnagels, A., Migchels, N., Kabadayi, S., Gruber, T., Komarova Loureiro, Y. and Solnet, D. (2013). Understanding Generation Y and Their Use of Social Media: A Review and Research Agenda. *Journal of Service Management*, 24(3), 245-267.
- Debarati D. (2017). New Media use in Everyday Life of Aged People: A Study in Kolkata. *Journal of Content, Community & Communication*, 5(3), 38-42.

- Diener, E. (1996). Traits Can Be Powerful, but are not Enough: Lessons from Subjective Well-Being. *Journal of Research in Personality*, 30(3), 389-399.
- Haanstad, E., and Thianthai, C. (2015). Unifying Equality or Majority Rule: Conflicting Democratic Conceptions among Thai Adolescents in the City and Suburbs. In *Understanding the Dynamics of Global Inequality* (pp. 107-126). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Hoikkala, T. (2004). Global Youth Media and New Forms of Socialization. In *Presentation at United Nations Workshop on Global Youth Culture*. New York.
- Jones, C., and Shao, B. (2011). *The Net Generation and Digital Natives: Implications for Higher Education*. Higher Education Academy.
- Kirschner, P. A., and De Bruyckere, P. (2017). The Myths of the Digital Native and the Multitasker. *Teaching and Teacher Education*, 67, 135-142.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Prensky, M. (2009). H. Sapiens Digital: From Digital Immigrants and Digital Natives to Digital Wisdom. *Innovate: Journal of Online Education*, 5(3), Article 1. Retrieved September 12, 2019 from <https://www.learntechlib.org/p/104264/>
- Roblek, V., Pejić Bach, M., Meško, M., and Bertoncej, A. (2013). The Impact of Social Media to Value Added in Knowledge-Based Industries. *Kybernetes*, 42(4), 554-568.
- Tanskanen, A. O. & Danielsbacka, M. (2019). *Intergenerational Family Relations. An Evolutionary Social Science Approach*. London & New York: Routledge.
- Tapscott, D. (2009). *Growing Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World*. New York: McGraw-Hill.
- Thianthai, C. (2018). What Does Social Media Have to Do with Health? A Case Study of Bangkok Youths. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 33(1), 20180058 (1-10).